

Szczecin, 19.09.2023 r.

dr hab. Katarzyna Gadomska-Lila, prof. US
Katedra Organizacji i Zarządzania
Instytut Zarządzania
Wydział Ekonomii, Finansów i Zarządzania
Uniwersytet Szczeciński

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr. Jacka Jakubczaka pt. „Bariery kulturowe wejścia polskich przedsiębiorstw na rynek Chińskiej Republiki Ludowej”, napisanej pod kierunkiem naukowym prof. Anny Rakowskiej oraz dr Doroty Chmielewskiej-Muciek na Wydziale Ekonomicznym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Formalne i prawne podstawy wykonania recenzji

Formalną podstawę opracowania niniejszej recenzji stanowi pismo Przewodniczącego Rady Naukowej Instytutu Nauk o Zarządzaniu i Jakości dr. hab. Radosława Męcika, prof. UMCS, z dnia 20.07.2023 r., informujące o powierzeniu mi przez Radę Naukową Instytutu Nauk o Zarządzaniu i Jakości Wydziału Ekonomicznego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, roli recenzenta.

Podstawą prawną dla prowadzonego postępowania jest art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14.03.2003 r. o stopniach i tytułach naukowych oraz stopniach i tytułach w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 z późniejszymi zmianami), w myśl którego: „rozprawa doktorska [...] powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub oryginalne dokonanie

artystyczne oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej”.

Ocena doboru problematyki badawczej i tematu rozprawy

Problematyka dotycząca barier wejścia polskich przedsiębiorstw na rynek Chińskiej Republiki Ludowej (ChRL), w szczególności barier kulturowych jawi się jako interesująca. Potencjał tego rynku, jego wielkość i różnorodność stanowią atrakcyjny kierunek ekspansji zagranicznych, w tym polskich, przedsiębiorstw. Jednocześnie specyfika kultury narodowej – swoistość obyczajów, norm społecznych i bardzo duży wpływ kultury na biznes zdają się mieć kluczowe znaczenie dla sukcesu na tym rynku. Zrozumienie kultury chińskiej może pomóc w budowaniu relacji z lokalnymi partnerami i zdobywaniu przewagi konkurencyjnej, a także zredukować ryzyko nieporozumień, konfliktów i błędów w komunikacji, mogących negatywnie wpłynąć na relacje z klientami, partnerami i pracownikami. Z kolei brak wiedzy, zrozumienia czy szacunku dla tej kultury może negatywnie wpłynąć na skuteczność działań biznesowych. Badanie uwarunkowań funkcjonowania przedsiębiorstw na rynku chińskim, zwłaszcza barier kulturowych wejścia polskich przedsiębiorstw na ten rynek ma zatem istotne znaczenie dla skutecznej ekspansji polskich przedsiębiorstw na rynek Chińskiej Republiki Ludowej. W tym kontekście problematyka podjęta przez mgr. Jacka Jakubczaka jest ważna i pozostaje aktualna, zarówno z perspektywy bieżącej debaty naukowej, jak i praktyki zarządzania. Rozważania prowadzone w dysertacji wskazują na wielowymiarowość podjętego tematu, jednocześnie sytuując rozprawę w dyscyplinie nauki o zarządzaniu i jakości.

Ocena celu pracy

Uzasadniając wybór tematu Doktorant zidentyfikował lukę badawczą, która stanowiła podstawę sformułowania problemu badawczego dotyczącego związków pomiędzy chińską kulturą biznesową a wynikiem wejścia polskich przedsiębiorstw na rynek Chińskiej Republiki Ludowej. Następnie postawił cztery pytania badawcze związane z istotnością barier kulturowych jako barier wejścia na rynki zagraniczne, w szczególności na rynek Chińskiej Republiki Ludowej, zależności między tymi barierami oraz czynnikami determinującymi wyniki wejścia polskich przedsiębiorstw na rynek ChRL. Na tej podstawie zdefiniowany został cel główny, który zakładał „stworzenie modelu kulturowych barier

wejścia polskich przedsiębiorstw na rynek Chińskiej Republiki Ludowej” (s. 11). Cel główny został rozwinięty w postaci pięciu celów szczegółowych. Osobno Autor wskazał również cel utylitarny, wiążący się z formułowaniem zaleceń dla polskich przedsiębiorców w zakresie przewycięzania barier kulturowych wejścia na rynek Chińskiej Republiki Ludowej. Zważywszy przyjętą konstrukcję celów, a jednocześnie teoretyczno-empiryczny charakter rozprawy, warto było rozważyć alternatywne warianty budowania celów szczegółowych np. z uwzględnieniem określonych klasyfikacji, jak podział na cele poznawcze i praktyczne. Pozwoliłoby to bardziej równomiernie rozłożyć akcenty między teorią a empirią, a także uniknąć formułowania niejako dodatkowego celu. Prowadzony wywód wskazuje, że Doktorant konsekwentnie dążył do realizacji celów i znalezienia odpowiedzi na postawione pytania. W związku z tym zaprojektował postępowanie badawcze z wykorzystaniem metod jakościowych. Odwołując się do wyników przeglądu literatury oraz raportu z badań empirycznych można stwierdzić, że zasadniczo zamierzenia badawcze Autora zostały zrealizowane.

Ocena zakresu pracy, źródeł informacji i metod badawczych

Zidentyfikowany przez Doktoranta problem badawczy wyznaczył zakres przedmiotowy rozprawy. Obejmował on zagadnienia dotyczące: funkcjonowania polskich przedsiębiorstw na rynku ChRL, barier wejścia na ten rynek, ze szczególnym uwzględnieniem barier kulturowych oraz charakterystyki chińskiej kultury biznesu.

Zakres podmiotowy obejmował przedstawicieli różnych instytucji oraz podmiotów gospodarczych posiadających doświadczenie związane z wejściem na rynek ChRL. Badania obejmowały częściowo ustrukturyzowane wywiady indywidualne z trzynastoma rozmówcami – naukowcami, przedsiębiorcami, dyplomatami, ekspertami itp. i były realizowane w dwóch językach: polskim i angielskim. Zwraca uwagę różnorodność próby badawczej, przy jednoczesnym wąskim uzasadnieniu przesłanek jej doboru. Warto było również uszczegółowić dane dotyczące poszczególnych respondentów.

Teoretyczno-empiryczny charakter rozprawy zdeterminował dobór metod badawczych. W części teoretycznej, stosując metodę analizy logicznej oraz dedukcji Doktorant wykorzystał ponad 300 pozycji literaturowych, stanowiących opracowania zwarte, publikacje w czasopismach naukowych oraz źródła internetowe. Jakościowa ocena wykorzystanej literatury pozwala stwierdzić, że przywołane pozycje są trafnie dobrane, choć warto było uzupełnić ten katalog o pozycje najnowsze, co pozwoliłoby również

zaktualizować przywoływane dane (np. dotyczące zarządzania przedsiębiorstwem na rynku chińskim, odnoszące się m.in. do postaw i zachowań pracowników, czyli mających silny związek z kulturą, a zatem istotnych z punktu widzenia podjętego tematu, które pochodzą sprzed dwóch dekad).

W części empirycznej mgr Jacek Jakubczak wykorzystał jakościowe metody badań, podejmując próbę zastosowania teorii ugruntowanej. W rozprawie widoczne są pewne atrybuty tej metody, jak łączenie zbierania, kodowania i analizy danych, sprzyjające generowaniu teorii, choć jej potencjał nie został w pełni wykorzystany.

W kontekście celów rozprawy, jej przedmiotowy i podmiotowy zakres oraz dobór źródeł informacji i metod badawczych należy uznać za poprawny.

Ocena układu pracy i ocena merytoryczna rozprawy

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska składa się z pięciu rozdziałów, streszczenia w j. polskim i angielskim, wstępu, zakończenia, bibliografii, trzynastu załączników oraz spisu rysunków i tabel. Całość obejmuje 299 stron. Układ pracy jest logiczny, oparty na porządku – teoria, metoda, empiria. Spełnia w tym zakresie przyjęte, w ramach dyscypliny nauki o zarządzaniu i jakości, standardy. Choć zasadnicza konstrukcja pracy jest prawidłowa, to w mojej ocenie jej drobna modyfikacja w zakresie podziału treści między rozdziałami byłaby z korzyścią dla ciągłości wywodu. W szczególności dotyczy to kwestii poruszanych w punktach 3.4.1 i 3.4.2, związanych z procesem internacjonalizacji oraz strategii wejścia zagranicznych przedsiębiorstw na rynek ChRL, które dobrze komponują się z treściami poruszonymi w rozdziale pierwszym (co jednocześnie pozwoliłoby zachować porządek „od ogółu do szczegółu”). Ponadto w strukturze rozdziału piątego warto było uwzględnić element dyskusji wyników oraz wyeksponować, założony w celu głównym, model, a także zawrzeć rekomendacje, które obecnie znajdują się w zakończeniu.

W odniesieniu do poszczególnych części rozprawy należy stwierdzić, że stanowiący wprowadzenie do analizowanej problematyki wstęp został przygotowany prawidłowo. Doktorant zawarł w nim uzasadnienie wyboru tematu, zarysował obszary badawcze, wskazał lukę i postawił pytania badawcze, określił cel główny oraz cele szczegółowe, a także zaprezentował charakterystykę treści poszczególnych rozdziałów.

Część teoretyczna, która obejmuje trzy rozdziały, prezentuje charakterystyki rynku chińskiego i jego uwarunkowań, a także barier wejścia na ten rynek, jakie mają do

przewycięzenia przedsiębiorstwa zagraniczne, w tym polskie. Prezentując strukturę polskiego handlu z ChRL, inwestycji bezpośrednich, a także kwestie związane z zakładaniem działalności gospodarczej, uwaga Autora została skierowana na aspekt kultury, ze szczególnym uwzględnieniem barier kulturowych. Doktorant przeprowadził trafną analizę wpływu kultury narodowej na otoczenie biznesu, naświetlił trudności w zrozumieniu sposobu myślenia, postaw i zachowań Chińczyków, a także wskazał skutki ignorowania chińskiego kontekstu kulturowego. Przedstawił również argumenty, że poznanie i zrozumienie kultury może przełożyć się na lepsze relacje z chińskimi partnerami, ułatwić dostęp do rynku, czyli w konsekwencji przyczynić się do budowania przewagi konkurencyjnej. Ważnym elementem tej części rozprawy jest konceptualizacja i operacjonalizacja kultury biznesu. Wartość poznawczą niesie również szczegółowa prezentacja wybranych elementów kultury chińskiej, odnoszących się do różnych aspektów relacji interpersonalnych i społecznych, często uważanych za integralne składniki kultury chińskiej, jak guanxi, xinren, ganqing itp. (choć zastanawia wybór 6 elementów opisanych w rozdziale trzecim spośród 28 zestawionych w załączniku 9, określanie tych elementów jako artefakty behawioralne [choć w innej części rozprawy jako wymiary kultury], a także równorzędne traktowanie guanxi i pozostałych elementów). Podsumowując teoretyczną część dysertacji należy stwierdzić, że systematyzacja wiedzy, jakiej dokonał mgr Jacek Jakubczak potwierdza, że rozpoznał krajową i zagraniczną literaturę przedmiotu i posiada wiedzę w zakresie podejmowanych zagadnień. I choć wskazana byłaby aktualizacja niektórych danych (np. dane nt BIZ z 2017 r. czy importu/eksportu z 2018 r.), a także eliminacja pewnych nieścisłości (np. dane nt liczby konsumentów – różne wielkości we wstępie i 1.2.1), to zasadniczo, warstwa teoretyczna potwierdza rozeznanie Doktoranta w podjętym temacie.

W części poświęconej metodyce badań wskazano lukę badawczą, problem i pytania badawcze, cel główny oraz cele szczegółowe, a także opisano podejście badawcze. Doktorant uzasadnił wybór teorii ugruntowanej, z wykorzystaniem której zamierzał realizować projekt badawczy. Proces gromadzenia danych był realizowany w dwóch etapach (2018-2019 oraz 2022), czego przyczyną były zmiany w harmonogramie pracy, spowodowane pandemią Covid-19 i reakcją władz ChRL wstrzymującą kontakty zewnętrzne. Czynniki te zadecydowały również o zmianie charakteru badań z podłużnych na rzecz koncentracji na rzeczywistości przedpandemicznej. Chcąc poszerzyć znajomość barier wejścia polskich przedsiębiorstw na rynek Chińskiej Republiki Ludowej, w szczególności

barier kulturowych, Doktorant, w pierwszej fazie badań, prowadził częściowo ustrukturyzowane wywiady indywidualne, a w drugiej – synchroniczne wywiady internetowe z wykorzystaniem aplikacji MsTeams oraz Zoom. Warto było wykorzystać szansę na pogłębienie wiedzy i wywiady oprzeć bardziej na pytaniach o charakterze wyjaśniającym, pozwalających na lepsze zrozumienie i interpretację odpowiedzi respondentów. Docenić należy jednak zaangażowanie w proces gromadzenia danych. W konsekwencji mgr Jacek Jakubczak przeprowadził wywiady z trzynastoma rozmówcami (niektóre wywiady prowadzono w ramach kilku spotkań). Doktorant zaznaczył, że przyświecało mu założenie, aby dotrzeć do respondentów w ich naturalnym środowisku, a następnie uwzględnić posiadane doświadczenie związane z wejściem na rynek ChRL. Grupę respondentów stanowili naukowcy, przedsiębiorcy, dyplomaci, eksperci itp. związani z tym rynkiem. Informacje na temat kryteriów doboru respondentów, a także samych respondentów warto było jednak uszczegółowić. Zgromadzone dane poddano analizie z wykorzystaniem programu Maxqda. Zastosowano kodowanie rzeczowe, w tym otwarte (zdarzenie po zdarzeniu) i selektywne oraz kodowanie teoretyczne, w którym Doktorant posłużył się rodziną kodowania 6C, umożliwiającą badaczowi zrozumienie i zaklasyfikowanie informacji zgromadzonych podczas wywiadu. Warto było jednak szerzej opisać założenia i przesłanki, na podstawie których Autor opracował propozycję analizy relacji między poszczególnymi kategoriami (rys. 24). Podsumowując, metodyczna część rozprawy potwierdza zainteresowanie jakościowymi metodami badań stosowanymi w dyscyplinie nauki o zarządzaniu i jakości oraz wskazuje, że zamiar badawczy był konsekwentnie realizowany.

Ostatnia część rozprawy prezentuje wyniki badań empirycznych. Zostały one przedstawione w odniesieniu do modelu opartego na takich elementach, jak: przyczyny, kontekst, kowariancje, ewentualności, konsekwencje i warunki, a także kategoria centralna, którą stanowiła chińska kultura biznesowa. Zgromadzone wyniki dały wgląd w to, jak respondenci postrzegają bariery wejścia na rynek ChRL. Ponadto umożliwiły pogłębiony opis wymiaru kulturowego i barier z nim związanych. Wskazane byłoby jednak bardziej analityczne niż deskryptywne podejście do prezentacji wyników, co jednocześnie sprzyjałoby generowaniu teorii. Walory tej części rozprawy podniosłoby również rozwinięcie dyskusji zgromadzonych wyników, zwłaszcza w odniesieniu do wyników badań innych autorów, a także ujęć i klasyfikacji prezentowanych w części teoretycznej. Ponadto wskazany byłby szerszy opis „modelu chińskiej kultury biznesowej jako bariery wejścia

polских przedsiębiorstw na rynek ChRL”, który Autor zaproponował w końcowej części rozprawy oraz pogłębienie wnioskowania. Mimo tych ograniczeń, zawarte w części empirycznej wyniki badań własnych pozwalają nakreślić pewien obraz funkcjonowania przedsiębiorstw na rynku ChRL i wskazują na szereg wyzwań, z jakimi muszą się mierzyć przedsiębiorcy planujący wejść na ten rynek. Wiedza ta może być przydatna zwłaszcza w zakresie tworzenia warunków i eliminowania barier na drodze do internacjonalizacji polskich przedsiębiorstw i wykorzystania możliwości oferowanych przez rynek chiński. Zaprezentowane wyniki wskazują na użytkowe walory rozprawy. Pozwoliły bowiem na sformułowanie rekomendacji, które mogą być wykorzystane przez podmioty planujące wejść na ten rynek.

Końcowy fragment rozprawy doktorskiej stanowi zakończenie, w którym Doktorant syntetycznie podsumował przebieg i rezultaty postępowania badawczego, odniósł się do, postawionych na wstępie, pytań badawczych i celów, przedstawił rekomendacje w zakresie przełamania barier, zwłaszcza kulturowych, w procesie wejścia polskich przedsiębiorców na rynek ChRL, a także wskazał ograniczenia zrealizowanych badań zakreślając przy tym ich dalsze kierunki.

W odniesieniu do całości rozprawy należy stwierdzić, że przyjęta konstrukcja wraz z celami i pytaniami wskazuje, że Doktorant zasadniczo zrealizował zamiary badawcze łącząc przegląd literatury i badania empiryczne, a doświadczenia, które zdobył podczas realizacji tego projektu będą przydatne w dalszej pracy naukowej.

Ocena strony formalnej i zagadnień terminologicznych rozprawy

Formalna strona rozprawy spełnia standardy stawiane rozprawom doktorskim. Praca napisana jest językiem komunikatywnym, Doktorant sprawnie prowadzi wywód, zasadniczo prawidłowo operuje pojęciami charakterystycznymi dla dyscypliny nauki o zarządzaniu i jakości, choć względem niektórych warto było zachować większą precyzję, jak w przypadku artefaktów czy wymiarów kultury, w odniesieniu do charakterystycznych dla chińskiej kultury, elementów – guanxi, xinren, ganqing itp. Udanym zabiegiem porządkującym są zestawienia tabelaryczne oraz rysunki, które Autor zamieścił w tekście, choć niektóre z nich wymagałyby komentarza lub przeniesienia w inne miejsce, zamiast pozostawiania na końcu podrozdziału, rozdziału czy w załącznikach. Percepcję treści poprawiłoby zróżnicowanie tekstu poprzez zaakcentowanie niektórych jego fragmentów z użyciem pogrubienia, wypunktowania itp., a w rozdziale piątym, w którym pojawia się wiele cytatów – bardziej

wyrazista ich prezentacja (odstępy przed i po, kursywa itp.). W tym rozdziale warto było również bardziej problemowo sformułować tytuły niektórych części, zwłaszcza podrozdziałów, gdyż mają one charakter hasłowy. Rozpatrując całościowo formalną stronę pracy należy stwierdzić, że pozytywnie wpływa ona na odbiór rozprawy.

Konkluzje recenzji

Mając na uwadze wszystkie walory dysertacji stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr. Jacka Jakubczaka, napisana pod kierunkiem naukowym prof. Anny Rakowskiej oraz dr Doroty Chmielewskiej-Muciek, w świetle obowiązujących przepisów prawa, spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim. Doktorant w wystarczającym stopniu opanował wiedzę teoretyczną z zakresu nauk o zarządzaniu i jakości, przeprowadził i omówił wyniki postępowania badawczego i potwierdził umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. W związku z tym występuję z wnioskiem do Rady Naukowej Instytutu Nauk o Zarządzaniu i Jakości Wydziału Ekonomicznego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie o przyjęcie rozprawy doktorskiej i dopuszczenie mgr. Jacka Jakubczaka do publicznej obrony.

Katarzyna Gadomka-Lite